

тивною та може застосовуватись у реальних умовах господарювання. Розроблені заходи повинні забезпечити стабільність функціонування та розвитку підприємства, що характеризується постійним зростанням прибутку, збереженням платоспроможності й кредитоспроможності, підтриманням фінансової рівноваги в довгостроковій перспективі.

У процесі реалізації механізму управління фінансовою стійкістю застосовуються такі методи, як планування, оцінка та прогнозування. Виходячи із цього, напрямком подальших досліджень є детальне вивчення зазначених методів та встановлення особливостей їх використання в процесі управління фінансовою стійкістю.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Тищенко О. М. Моделювання оцінки та прогнозування фінансової стійкості підприємства / О. М. Тищенко, Л. О. Норік

// Вісник Національного університету "Львівська політехніка". - 2009. - № 640. - С. 406-415.

2. Хомів О. В. Аналіз показників фінансової стійкості роздрібних торговельних підприємств / О. В. Хомів // Науковий вісник НЛТУ України : Збірник науково-технічних праць. - 2011. - Вип. 21.13. - С. 332-337.

3. Недосекин А. О. Применение теории нечетких множеств к задачам управления финансами [Електронний ресурс] : Матеріали журналу "Аудит і фінансовий аналіз", № 2, 2000 р. - Електрон. дан. (1 файл). - Режим доступу : <http://www.cfin.ru/press/afa/2000-2/08-1.shtml>

4. Грачев А. В. Организация и управление финансовой устойчивостью. Роль финансового директора на предприятии [Електронний ресурс] : Матеріали журналу "Фінансовий менеджмент", № 1, 2004 р. - Електрон. дан. (1 файл). - Режим доступу : <http://www.finman.ru/articles/2004/1/751.html>.

5. Brigham E. Financial Management / E. Brigham, M. Ehrhardt. - 10th edn. - Harcourt, 2002.

6. Van Horne J. Financial Management / J. Van Horne, John M. Wachowicz. - 13th edn. - FT Prentice Hall, 2008.

T. Ruban, I. Bilobrova, K. Kandyba

THE MANAGEMENT MECHANISM OF ENTERPRISE'S FINANCIAL FIRMNESS

In the article is considered the sequence of the stages of realization the management mechanism off in financial firmness, shown features of use this mechanism for the conditions of enterprise of the aluminum industry.

Key words: financial firmness, management mechanism of financial firmness, the indicator of financial firmness, payment schedule.

© Т. Рубан, І. Білоброва, К. Кандиба
Надійшла до редакції 28.11.2012

УДК 316.422.44:338.432

УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ УКРАЇНИ

ТЕТЯНА СОКОЛЬСЬКА,

*кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту
Білоцерківського національного аграрного університету*

У статті розглянуті теоретичні засади та особливості економічного росту в аграрній сфері, визначена система показників, що його характеризує. Досліджено сучасний стан діяльності сільськогосподарських підприємств та перспективи їх розвитку. Визначено основні підходи до управління економічним ростом, які можуть бути застосовані в процесі формування відповідного концептуального підходу до державного управління цим процесом в аграрній сфері.

Ключові слова: економічний ріст, сільське господарство України, модернізація, управління економічним розвитком.

Постановка проблеми. На сучасному етапі проблема економічного розвитку України є надзвичайно актуальною. В умовах, коли однією з першочер-

гових задач є подолання диспропорцій в економічному розвитку нашої держави і провідних європейських країн, слід пам'ятати, що важливо не тільки до-

сягти прийнятних темпів економічного зростання, але і його якісного наповнення, яке виражається в стабільних темпах росту, спрямованих на поліпшення соціальної сфери. І оскільки ми передусім є аграрною країною, то варто спрямувати акцент на розвиток агросфери, тому що без високоефективного управління й конкурентоспроможного аграрного сектора неможливе вирішення багатьох проблем соціально-орієнтованої економіки та забезпечення Україні гідного місця на світовому агропродовольчому ринку. Влада має розглядати процес управління одночасно як взаємопов'язаний акт цілеспрямованої дії і як процес, що здійснюється в часі й просторі, а тому носить повторюваний характер, обумовлений циклічністю виробництва.

Управління розвитком складає необхідну підсистему нової системи регулювання економіки, що включає індикативне планування соціально-економічного розвитку, процедури вибору й реалізації пріоритетів господарської політики, механізми стимулювання науково-технічного прогресу та інноваційної діяльності, інші інструменти державної політики зростання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про значну увагу широкого кола вітчизняних

науковців до проблем забезпечення економічного розвитку агросфери. Цим питанням присвячені праці: В. Месель-Веселяка, В. Трегобчука, Ю. Лупенка, П. Саблука, О. Шпичака, О. Шубравської, О. Варченко та ін. Але ряд проблем щодо забезпечення управління економічним розвитком у сільському господарстві залишається відкритим.

Мета дослідження - вивчення та аналіз ефективних шляхів управління економічним розвитком у сільському господарстві та їх використання для забезпечення конкурентоспроможності аграрного сектора України.

Виклад основного матеріалу. Економічний розвиток - це процес кількісного і якісного росту виробництва продукції та послуг відповідно до потреб населення й суспільства. Він передбачає незворотний закономірний розвиток об'єктів матеріального й духовного виробництва, результатом якого є новий якісний стан об'єкта, у тому числі перетворення його складу та структури. Ці якісні зміни проявляються в процесі економічного росту, при збільшенні кількості споживчих ресурсів й обсягів виробленого продукту. Тобто між економічним ростом та розвитком, як кількісними та якісними змінами, існує складний діалектичний зв'язок [1] (рис. 1).

Економічний ріст	Економічний розвиток		
	прогресивний	незмінний рівень	регресивний
висхідний	ріст на основі розвитку	ріст без розвитку	субінтенсивний ріст
незмінний обсяг виробництва	розвиток без росту	відсутність росту та розвитку	відсутність росту та зниження рівня виробництва
низхідний	розвиток при зниженні рівня виробництва	криза без зниження якісного рівня ведення виробництва	криза виробництва зі зниженням рівня розвитку

Рис. 1. Варіанти поєднання економічного росту та розвитку.

На рис. 1 економічний ріст представлений у трьох типових варіантах: висхідний - зі збільшенням або стабільним обсягом виробництва, низхідний - зі зменшенням обсягу виробництва.

Розвиток як якісне вдосконалення виробництва найчастіше відбувається у взаємозв'язку з економічним ростом і може бути прогресивний, без змін кількісного рівня виробництва, і регресивний - зі спадом виробництва.

Економічний розвиток - це цілеспрямована, прогресивна зміна складу, взаємодії елементів, рівня і якості функціонування виробничої системи, що підвищує її продуктивність.

В аграрній сфері ця багатоаспектна категорія виражається рядом складових: економічною стійкістю та забезпеченістю фінансовими ресурсами для розширеного відтворення; розширеним відтворенням усіх ресурсів; розвитком виробництва на інноваційній основі; адаптацією до екологічних викликів сьогодення; стійким соціальним розвитком сільських територій та ін. Тому важливо зрозуміти, які джерела зростання в сільському господарстві ефектив-

но використовувати в Україні. На нашу думку, для вирішення нинішніх проблем корисним є запозичення практичного досвіду провідних країн світу та теоретичних досліджень відомих учених-економістів. Саме поєднання колишнього й сучасного теоретичного та практичного досвіду з національними особливостями нашої країни дозволить розробити концепцію, здатну призвести до стійкого соціально спрямованого економічного зростання в Україні в загальнодержавному масштабі і в аграрному секторі зокрема.

Доведено, що в сільському господарстві закладений величезний потенціал економічного росту, розвитку сільської місцевості, надання послуг у сфері охорони навколишнього середовища. Але цей потенціал був нереалізований, потрібна виважена політика уряду, спрямована на поліпшення інвестиційного клімату, регулювання процесу використання природних ресурсів, соціальне забезпечення.

Можливості вітчизняного сільського господарства використовуються не повною мірою. Незважаючи на те, що Україна позиціонує сільське господарство

як пріоритетну галузь національної економіки, за даними Держкомстату України, у 2011 р. було імпортовано сільськогосподарської продукції й продовольства на 6,3 млрд дол. США (на 0,6 млрд більше, ніж у попередньому році). У вартісній структурі імпорту країни частка зазначеної продукції склала 7,7 % (у 2010 р. - 9,5 %). Проте споживання м'яса та м'ясопродуктів зменшилося й становило 51,1 кг на рік,

або 98,3 % до попереднього року; молока і молочних продуктів - 204,9 кг (99,3 %); хліба та хлібопродуктів - 109,9 кг (98,7 %); риби - 13,2 кг (91 %); олії - 13,5 кг (91,2 %) [2]. Разом із тим, слід відмітити позитивну тенденцію з нарощування обсягів сільськогосподарського виробництва, де індекс валової продукції сільського господарства у 2011 році дорівнював 119,9 % (рис. 2).

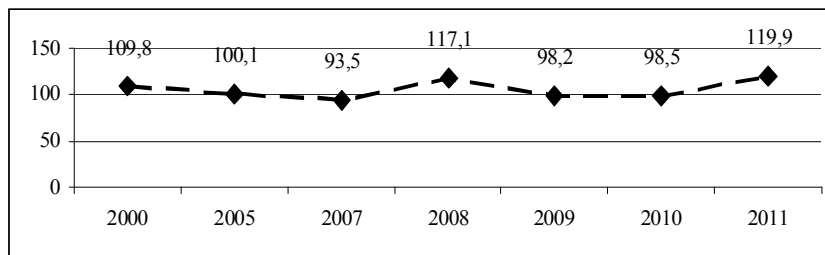

Рис. 2. Індекс валової продукції сільського господарства, %.

Такий приріст обумовлений переорієнтацією товаровиробників на більш рентабельний напрям роботи - виробництво продукції рослинництва (індекс виробництва продукції рослинництва становив 130,4 % у 2011 році). За підсумками господарської діяльності сільгосп підприємств (окрім малих), у 2011 р. рентабельність виробництва продукції рослинництва становила 31,8 %, проти 26,7 % у 2010 р. За попередніми підсумками, у 2011 р. результат від основної діяльності сільськогосподарських підприємств (окрім малих) становив 19,8 млрд грн прибутку проти 13,0 млрд грн у 2010 р., рівень рентабельності (без урахування бюджетних дотацій і доплат) у цілому дорівнював 25,8 % проти 20,7 % у попередньому році [2].

Проте нинішній стан справ в аграрному секторі поки що не можна назвати стадією "сталого розвитку", оскільки в нас спостерігається тенденція до росту без розвитку. Причин цьому є декілька. Приріст продукції рослинництва досягається в умовах погіршення стану ґрунтів. Розораність землі в Україні є однією з найбільших серед інших країн світу (54 %). Зростає деградація землі від ерозії: щорічні втрати становлять близько 600 млн т, у тому числі 20 млн т гумусу. Сумарні збитки від ерозії становлять близько 5 млрд дол. США на рік. Сорок відсотків земель (13,6 млн га) зазнали ерозії, у т.ч. 5 млн га належать до середньо- й сильноеродованих, відбувається прогресуюча втрата продуктивності ґрунтів. Низька врожайність сільськогосподарських культур зумовлена низьким технологічним рівнем у рослинництві (за врожайністю зернових культур Україна поступається Франції у 2,5 рази, цукрових буряків та картоплі - більш ніж утричі). Високою є частка посівних площ під технічними культурами [3]. У 2011 році витрати на органічні добрива становили 9,8 млн т, або на 0,3 % менше, ніж у 2010 р.; внесено добрива на площі 0,4 млн га, що складає лише 2,0 % загальної площі посівів [2].

На сьогодні також існує проблема кадрового забезпечення села. Продовжується відтік кваліфікованих трудових ресурсів із сільського господарства, унаслідок чого навіть агрохолдинги відчувають нестачу кваліфікованих кадрів [4]. Наслідком такої ситуації є непопулярність сільської праці, оскільки,

за даними Держкомстату України, середньомісячна номінальна заробітна плата одного штатного працівника сільськогосподарського підприємства хоч і зросла у 2011 р. проти 2010 р. на 25,9 %, але при цьому залишилась однією з найнижчих у країні - 1801 грн. Фонд оплати праці, нарахований за рік штатним працівникам сільського господарства, становив 12116,3 млн грн, або 3,6 % від загального фонду, що був нарахований в економіці країни. Окрім цього, зберігається вкрай низький рівень інвестицій, питома вага яких у 2011 році становила 7,7 % від загальнодержавного обсягу інвестицій в основний капітал і дорівнювала 18,2 млрд грн. За рахунок коштів державного бюджету освоєно 317 млн грн, що становить 1,7 % інвестицій в основний капітал у цей вид діяльності [2].

Спостерігається невпинний спад виробничого потенціалу у тваринництві. Протягом 2011 р. зберігалася тенденція до скорочення загального поголів'я тварин. На 1 січня 2012 р. у країні нараховувалося 4425,8 тис. голів великої рогатої худоби, що на 68,6 тис. голів, або на 1,5 %, менше порівняно з початком 2011р. та на 53,02 % менше порівняно з 2002 роком. Поголів'я корів у 2011 році скоротилося на 1,9 % проти 2010 р. У 2011 р. поголів'я свиней зменшилось на 7,4 % і становило 7373,2 тис. голів, тоді як на 1 січня 2002 р. воно становило 8369,5 тис. голів.

Відбувається істотне зниження якості матеріально-технічної бази, руйнування економічних основ її оновлення й розвитку призводить до порушення технологічних процесів (за оцінками експертів, загальні втрати сільського господарства, пов'язані з нестачею та низьким технічним станом обладнання, становлять: за перевитратами пального - 10-12 %, за недобором урожаю - 10-30 %) [5]. Усі ці явища ускладнюються значним диспаритетом цін на сільськогосподарську продукцію та на продукцію, що споживається в галузі. Порівняно з 1990 роком склався восьмиразовий диспаритет цін не на користь сільського господарства. Зберігається монополізм на ринку сільськогосподарської сировини. Переробні підприємства часто застосовують ціни, недостатні для забезпечення рентабельного сільськогосподарського виробництва [6]. За даними експертів, для

фінансування повного технологічного процесу стартовий капітал агросектора країни з нарощування обсягів виробництва аграрної продукції має становити близько 100 млрд грн [7]. Оборотної коштів в учасників ринку не вистачає, і залучити їх у необхідних обсягах для підприємницької діяльності в сільському господарстві майже неможливо. На сьогодні механізм бюджетного фінансування галузі здатен забезпечити лише 10-20 % загальної потреби, і це, звичайно, аж ніяк не може забезпечити розвиток галузі.

Ураховуючи ситуацію, що склалася сьогодні в аграрній сфері, управління економічним розвитком стає першочерговим і надзвичайно важливим завданням, для реалізації якого потрібно провести аналіз його факторів та можливостей їх використання в нинішніх умовах. При цьому варто врахувати, що пріоритетність цих факторів буде змінюватися залежно від соціально-економічних умов аграрного сектора економіки.

Управляти економічним розвитком у сільському господарстві - означає створити належні організаційні умови для підвищення ефективності, передусім якості та результативної діяльності вітчизняних економічно самостійних виробництв, одночасно створюючи умови для забезпечення розвитку сільської інфраструктури.

Оскільки економічний ріст і розвиток сільського господарства - це багатоаспектна категорія, яка включає в себе економічну стійкість і забезпеченість фінансовими ресурсами для розширеного відтворення, розширене відтворення всіх видів ресурсів, розвиток виробництва на основі інновацій, пом'якшення негативного впливу на екологію, сталий розвиток сільських територій, то ефективне управління ним вбачається можливим через перехід від інертної до інноваційної моделі господарювання (інновації в людський капітал, біологічні фактори, технологічні процеси, нарощування виробництва). Лише при виконанні цих завдань ми зможемо досягти економічного зростання, задовольняючи потреби людей і розв'язуючи соціально-економічні проблеми як усеї країни, так і на міжнародному рівні.

У цьому плані позитивну динаміку ефективності виробництва демонструють агрохолдинги, застосовуючи в технологічних процесах найновіші досягнення науки і техніки. Проте їх діяльність в Україні є спірною, оскільки викликає ряд проблем, зокрема зі скороченням робочих місць. І, напевно, це спонукає уряд на перенесення фокусу державної підтримки на середньотоварного та дрібнотоварного виробника, на тих, хто є основою гарантування продовольчої безпеки країни й головним роботодавцем на селі. Прикладом такої підтримки може слугувати досвід Польщі, яка після вступу до Європейського Союзу продемонструвала позитивну динаміку в сільському господарстві, що полягала в прискоренні процесів реструктуризації й модернізації, особливо в перспективних господарствах, яких налічувалося на той час понад 500 тис. Уже через два роки обсяг виробництва молока сягнув 8,5 млрд літрів, а експорт сільськогосподарської продукції й продуктів харчування збільшився на 40 % за 2004-2007 рр. У 2011 р. польський експорт сягнув 15 млн. євро [8]. Незважаючи на те, що Польща - найбільший отриму-

вач євросоюзної допомоги, спрямованої на розвиток аграрного сектора, фінансові кошти на підтримку розвитку й модернізації господарств та розвиток й оновлення села в Польщі можна отримати в рамках Програми розвитку сільських районів у 2007-2013 рр., які реалізує Агентство реструктуризації і модернізації сільського господарства (ARİMCSG), а також від приватних вітчизняних інвесторів. Основною допомогою, що надається з національного бюджету, є доплати на зниження процентних ставок для суб'єктів сільського господарства й переробки продуктів харчування на банківські інвестиційні кредити. Ці доплати здійснюються через ARİMCSG на підставі договорів з банками. З початку діяльності Агентства були представлені в цілому 54 пільгових кредитні лінії, у тому числі 43 лінії в рамках затверджених міністерством сільського господарства й розвитку села галузевих і регіональних програм. На сьогодні кредити надаються на розширення комерційної позиції товарів та їх адаптацію до вимог ринку, зниження витрат на виробництво, підвищення якості продуктів, поліпшення аграрної структури.

У 2010 р. сільгоспвиробники змогли скористатися 12 пільговими кредитними лініями, зокрема для молодих сільських господарів (nMR), кредитами на придбання сільськогосподарських земель (nKZ), а також основними інвестиційними кредитами (nIP). Кредити також надаються на будівництво або модернізацію споруд, придбання тракторів, машин та устаткування. У більшості кредитних ліній річна процентна ставка нині складає 2 %. Залежно від кредитної лінії пільгові інвестиційні кредити можуть надаватися на термін від 8 до 20 років - у цих межах пільговий період погашення кредиту не може бути більш ніж 2 або 3 роки. На коротший термін - максимум на 4 роки - надаються оборотні кредити на ліквідацію наслідків стихійних лих. Сума кредитів не може перевищувати 80 % засобів, інвестованих у фермерське господарство, або 4 млн злотих (зл.); 70 % засобів, інвестованих у спеціальні сектори сільськогосподарського виробництва, або 8 млн зл.; 70 % засобів, інвестованих у переробку сільськогосподарських продуктів, або 16 млн злотих. Процедура клопотання про пільгові інвестиційні кредити включає складання інвестиційного бізнес-плану й подачу його разом із заявкою на кредит із комплектом необхідних документів до банку, що співпрацює з Агентством. У період із 1994 до 2010 років банки, що співпрацюють із Агентством, надали 407 636 пільгових інвестиційних кредитів на загальну суму 31,89 млрд зл. За ставкою доплат на процентні ставки цих кредитів Агентство передало засоби у розмірі 8,89 млрд зл. [8].

Ще однією формою допомоги з національного бюджету є поручительства й гарантії погашення банківських кредитів. Поручительства Агентства надаються до 80 або 100 % розміру використаної суми кредиту, залежно від розміру доходу на людину в сім'ї студента. За надання поручительств студентських кредитів комісійні не стягуються.

З 2001 р. цією допомогою скористався 4781 студент, а загальна сума наданих поручительств складає 66,75 млн зл. У 2011 р. Агентство надало 193 поручительства на студентські кредити в розмірі 2,61 млн зл. [8].

Спираючись на досвід Польщі, Євросоюзу, Китаю та інших країн, Україна має шанс у найближчі десять років поповнити список країн, що лідирують у світовій економіці. Донедавна у світі панували країни, які славилися своїми запасами нафти й газу, проте на сьогодні їх роль у світовій економіці зменшується, найближчим часом їх змінять країни "зерна та води" - країни, які володіють продовольчими ресурсами й розвиненим аграрним сектором. Й у зв'язку із цим, Україні випадає дивовижна можливість підняти свій економічний рівень, це можливо лише в разі ефективного державного управління.

Висновки

1. Аналізуючи фактори економічного розвитку сільського господарства в Україні, слід підкреслити сучасну позитивну тенденцію з нарощування обсягів сільськогосподарського виробництва, де індекс валової продукції сільського господарства у 2011 році дорівнював 119,9 %. Проте це можна пояснити переорієнтацією товаровиробників на більш рентабельний напрям роботи - виробництво продукції рослинництва, тобто ріст без розвитку, що зумовлено рядом негативних чинників, одним із яких вважаємо неефективне управління.

2. Основними стримуючими факторами ефективного управління та забезпечення економічного розвитку сільського господарства є скорочення рівня державної підтримки сільського господарства, старіння та вибуття основних виробничих фондів, відтік із села кваліфікованих кадрів, падіння попиту на продовольчі товари через надмірне імпортозаміщення, скорочення обсягів пропозиції на ринку якісних вітчизняних продовольчих товарів, зниження рівня доходів, погіршення цінової ситуації на агропродовольчому ринку.

3. Поліпшення ситуації, на нашу думку, можливе лише за модернізації державного управління та проведення виваженої політики соціально-економічного розвитку в агросфері. Для цього потрібно забезпечити стабільність національної валютно-

фінансової системи, що безпосередньо впливає на якість бізнес-середовища, а отже, і на інвестиційну привабливість країни. Держава має підтримати розвиток венчурних підприємств, спроможних оперативно впроваджувати завершені наукові розробки у виробництво шляхом удосконалення механізмів податкової й грошово-кредитної політики. Необхідно підвищити довіру інвесторів та створити комфортні та привабливі умови для них, дотримуючись верховенства права.

4. Уважаємо, що доцільно було б створити в Україні аналог польського Агентства реструктуризації і модернізації сільського господарства, яке, окрім фінансової підтримки аграрного товаровиробника, спільно з аграрними навчальними закладами забезпечувало б інтеграцію передового європейського досвіду та інновацій в аграрну сферу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Четвертаков В. Экономический рост и развитие / В. Четвертаков, И. Четвертаков // Экономист. - 2008. - № 11. - С. 35-38.
2. Статистичний щорічник України за 2011 рік / Держкомстат України. - К. : Техніка, 2011. - 125 с.
3. Україна 2020. Стратегія національної модернізації [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.twirpx.com/file/618559/>.
4. Щодо першочергових заходів з активізації інноваційної діяльності в Україні. Аналітична записка [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/654>.
5. Нова модель фінансування аграрної галузі України [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.ua.fru.org.ua>.
6. Федун І. Л. Інноваційний напрям розвитку сільського господарства / І. Л. Федун // Інноваційна економіка. - 2007. - № 2. - С. 24-31.
7. Дацій О. І. Фінансове забезпечення інновацій в агропромисловому комплексі України / О. І. Дацій // Проблеми інвестиційно-інноваційного розвитку. - 2011. - № 1. - С. 65-76.
8. Agriculture and food economy in Poland [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.minrol.gov.pl>.

T. Sokols'ka

A MANAGEMENT ECONOMIC DEVELOPMENT IS IN AGRICULTURE OF UKRAINE

The paper deals with theoretic aspects and essence of economic growth as a general economics category. There has been defined the system of indexes characterizing them and peculiarities of economic growth in agrarian sphere in particular. There has been investigated the modern condition of agriculture enterprises and perspectives of their development. The principal approaches to managing economic growth that could be applied in the process of forming the corresponding theoretical methodological grounds, forming the conceptual approach to a state managing the process in agrarian sphere.

Key words: economic growth, indexes, factors, intensive, extensive, modernization

© Т. Сокольська

Надійшла до редакції 05.11.2012